Мукачівський державний університет
Кафедра психології
Малопольський державний університет імені Вітольда Пілецького в Освенцімі
Університет прикладних наук в м. Ельблонг
Пряшівський університет
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Становлення особистості: персоногенетичний контекст

Збірник тез доповідей

III Міжнародної науково-практичної конференції

Україна, Мукачево 23-24 квітня 2025 р.

Mukachevo State University
Psychology Chair
The Witold Pilecki State University in of Applied Sciences in Oświęcim
University of Applied Sciences in Elblag
Pryaszów University
Lesya Ukrainka Volyn National University

Personality Formation: Personogenetic Context

Collection of theses
III International Scientific and Practical Conference

Mukachevo April 23-24, 2025

ймовірно, є наслідком пережитої втрати контролю через війну та переміщення. Аналіз мотивації до навчання (за Реаном-Якуніним) показав збереження орієнтації на майбутнє (професія, диплом) як ключовий мотив, однак зниження пріоритету поточної навчальної діяльності та інтелектуального задоволення, що може свідчити про виснаження психологічних ресурсів. Кореляційний аналіз підтвердив значущі зв'язки: негативний між тривожністю та домінуванням; позитивні між адаптацією та домінуванням, адаптацією та інтернальністю в стосунках, прийняттям себе та інтернальністю в досягненнях і стосунках [3, 4].

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання практичними психологами, викладачами, кураторами та соціальними працівниками для кращого розуміння труднощів адаптації внутрішньо переміщених юнаків та розробки ефективних стратегій психологічної та педагогічної підтримки в освітніх закладах та громадах.

Література:

1. Яценко Л. В. Психологічні чинники адаптації внутрішньо переміщених осіб у воєнний час. *Український вісник психоневрології*. 2023. Т. 31, № 1. С. 38–45.
2. Hobfoll S. E. Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*. 1989. Vol. 44, no. 3. P. 513–524.
3. Berry J. W. Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review.* 1997. Vol. 46, no. 1. P. 5–34.
4. Lazarus R. S. Stress, appraisal, and coping. New York: Springer Publishing Company, 1984. 445 p.

УДК 159.942:005.59:159.923.2-053.6:355.01(043.2)

ПЕТЕЛИЦЬКИЙ В.О.
Мукачівський державний університет
ІНОКЕНТІЙ КОРНІЄНКО
доктор психологічних наук, професор кафедри психології
Мукачівський державний університет

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ, КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ТА САМОПРИЙНЯТТЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Підлітковий вік є ключовим етапом формування самоприйняття, яке визначає психологічне благополуччя особистості. В умовах триваючої війни в Україні підлітки зазнають екстремального стресу, травматизації та невизначеності, що створює значні перешкоди для гармонійного розвитку самосприйняття [2]. У відповідь на ці виклики активізуються як несвідомі механізми психологічного захисту, так і свідомі копінг-стратегії. Розуміння складного взаємозв'язку між цими процесами та рівнем самоприйняття українських підлітків в умовах війни є критично важливим для розробки ефективної психологічної допомоги та підтримки їхньої резильєнтності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та проаналізувати взаємозв'язок між механізмами психологічного захисту, копінг-стратегіями та рівнем самоприйняття у підлітків, які переживають умови війни в Україні.

Об’єкт дослідження – самоприйняття особистості в підлітковому віці в

умовах війни. Предмет дослідження – взаємозв’язок психологічного захисту та копінг-стратегій у структурі самоприйняття українських підлітків, що зазнали впливу війни.

Теоретичний аналіз проблеми показує, що самоприйняття, яке тісно пов'язане з розвитком самоспівчуття (К. Нефф) [1], зазнає значних випробувань в умовах війни. Травматичний досвід, втрати, руйнація звичного життя можуть призводити до формування негативних уявлень про себе, почуття провини ("провина вцілілого") та сорому, що ускладнює безумовне прийняття себе [4]. Психологічні захисні механізми (за сучасними класифікаціями, напр., П. Крамер [3]) активізуються для зменшення тривоги. В умовах хронічної загрози та травми у підлітків можуть посилюватися як зрілі (напр., гумор, альтруїзм), так і незрілі захисти (заперечення, дисоціація, регресія) [3, 4]. Надмірне використання незрілих захистів, хоч і дає тимчасове полегшення, спотворює сприйняття реальності, заважає опрацюванню травми та формуванню адекватного самоприйняття [4]. Копінг-стратегії, як свідомі зусилля подолання стресу, набувають особливого значення. Трансакційний підхід (Р. Лазарус, С. Фолкман) залишається актуальним, проте війна обмежує можливості для проблемно-орієнтованого копінгу, підвищуючи значущість емоційно-орієнтованих стратегій. Адаптивні стратегії (пошук соціальної підтримки, переоцінка, пошук сенсу, звернення до духовних практик) сприяють резильєнтності [5]. Неадаптивні (уникнення, самозвинувачення, ризикована поведінка, румінація) можуть поглиблювати дистрес та перешкоджати самоприйняттю [1, 5]. Взаємодія захистів та копінгу в умовах війни є динамічною: незрілі захисти можуть блокувати адаптивний копінг, тоді як розвиток ефективних копінг-навичок може зменшити потребу в захисних спотвореннях. Рівень самоприйняття виступає і як передумова (вище самоприйняття сприяє гнучкому копінгу), і як результат (успішне подолання сприяє зростанню самоприйняття) цього процесу [1, 3, 5].

У підлітків, що переживають війну в Україні, ці процеси мають свою специфіку. Криза ідентичності [2] загострюється через невизначеність майбутнього та руйнацію соціальних зв'язків. Емоційна лабільність, притаманна віку, посилюється травматичним досвідом, що ускладнює саморегуляцію [2, 4]. Дослідження психічного здоров'я українських підлітків під час війни вказують на високу поширеність симптомів ПТСР, тривоги та депресії [2], що безпосередньо пов'язано з труднощами самоприйняття та використанням дезадаптивних стратегій захисту і копінгу.

Практичне значення роботи полягає в необхідності розробки травмо-інформованих психологічних інтервенцій для українських підлітків. Такі програми мають бути спрямовані на: розвиток навичок адаптивного копінгу; підвищення усвідомленості щодо власних захисних механізмів та їх наслідків; сприяння опрацюванню травматичного досвіду; формування самоспівчуття [1] та реалістичного самоприйняття як основи психологічної стійкості в екстремальних умовах війни.

Література:

1. Neff K. Self-Compassion: The Proven Power of Being Kind to Yourself. New York: William Morrow,

2011. 320 p.
2. Mental Health of Adolescents Exposed to the War in Ukraine / R. Goto, I. Pinchuk, O. Kolodezhny, N. Pimenova, Y. Kano, N. Skokauskas. *JAMA Pediatr*. 2024. Vol. 178(5). P. 480-488. DOI: 10.1001/jamapediatrics.2024.0295.
3. Cramer P. Protecting the Self: Defense Mechanisms in Action. New York: Guilford Press, 2006. 310 p.
4. Van der Kolk B. A. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. New York: Viking, 2014. 464 p.
5. Hobfoll S. E., Watson P., Bell C. C., et al. Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: Empirical evidence. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*. 2007. Vol. 70, № 4. P. 283–315.

УДК 159.9:334.012.23(043.2)

СВІТЛАНА КОСТЮ
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Мукачівський державний університет
СВІТЛАНА АЛМАШІ
старший викладач кафедри психології
Мукачівський державний університет
КАТЕРИНА БУРЧ
здобувачка вищої освіти
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Узагальнюючи дані різних авторів, українські дослідники О. В. Бондаренко та О. П. Зоря доходять висновку, що підприємницька діяльність має таку психологічну структуру: потреби, мотиви, цілі, предмети, процес, дії, засоби досягнення цілей та результат діяльності.

Аналогічні погляди ми бачимо і в зарубіжних визначеннях: C.M.Van Praag і P.H. Versloot визначають підприємців як самозайнятих працівників або бізнес-власників-менеджерів, які поєднують не тільки професійну діяльність у певній галузі, але і якості контролю та управління бізнесом. У певних роботах ця категорія звужується до власників або менеджерів бізнесу, які заснували свій бізнес.

Традиція дослідження ціннісної сфери підприємців бере початок у роботах М. Вебера, який вказував на наявність особливого підприємницького «духу» як складової господарського «духу» капіталізму, тобто всі прояви інтелекту, особливості характеру, моральні та ціннісні норми глибоко вкорінилися в соціальних підвалинах, звичаях і традиціях певного народу, характерних саме для конкретного ступеня господарського розвитку.

На думку М. Вебера, підприємницький «дух» тісно пов'язаний із системою релігійноетичних ідей протестантизму. Звідси характеристики «ідеальних» типів підприємців передбачали моральні принципи й цінності релігійної етики. Цінності ефективного лідерства, власної свободи, самоповаги, незалежності та відповідальності підприємців було досліджено в

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26
тел./факс +380-3131-21109
Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua
E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua
Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: http://dspace.msu.edu.ua:8080
Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: http://msu.edu.ua/library/